

ВОЛОДИМИР ТАРАСЮК

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

Коли ж брати місце виникнення промислу, то й у цьому однастайності немає. Називаються різні місця — Придністров'я, Придніпров'я. Причина, мабуть, у тому, що чумацтво дуже швидко поширювалося по всій території України, а подібної реєстрації ніхто особливо не вів. Хоч, якщо проаналізувати більшість документів, то вирогідніше за батьківщину чумацтва брати саме Придніпров'я. Та й історичні події до таких роздумів наштотвхують. Втім, це лише особисті міркування, тож на абсолютну істину не претендують.

Хто ж ішов у чумаки? Про це відомо достеменно. Переважно ними були купці, козаки, селяни, міщани. З селянством чумаків ріднив життєвий досвід, хазяйновита мудрість, економічна практичність, купці й міщани, що виступали як носії внутрішньої торгівлі, в свою чергу перенесли в чумацтво як орган зовнішньої торгівлі навички крамарування, ділових зносин. Та чи не найбільше прибувало пробувати свої сили в такому нелегкому промислі з козацького люду. Особливо це характерно для періоду становлення чумакування й часів зруйнування Запорізької Січі.

Що ж ріднило волелюбного козака з простим крамарем-візником? У першу чергу знання місцевості, наявність зброї (подорож степами не була позбавлена небезпек), а також близькість соляних озер, особлива свобода, а з нею й послаблення родинних зв'язків); зрештою, краща організація, здобута в козацькому війську, теж відігравала неабияку роль.

Проте, це не означає, що інші верстви слабо втягувалися в даний процес. Скажімо, серед коломийців основу склали міщани й особливо селяни, загалом на Правобережжі крім них ще й духовенство займалося візництвом. Не цуралися такого заняття й січовики, дрібна шляхта. Адже як-не-як, воно було на той час потужним органом зовнішнього торгу України з іншими державами. І тільки у XVIII столітті в результаті соціального розшарування, збагачення одних, зубожіння інших чумацтво стало більш-менш суто селянсько-козацьким промислом.

Предмет торгівлі і її мережа

Чумаки перевозили різний крам. В основному це були вироби місцевого ремесла та продукти землеробства й тваринництва. Їх здебільшого продавали або вимінювали на сіль і рибу. Серед такого товару найчастіше значилися хліб, горілка, тютюн, полотна, масло, сало, вози, смола, дьоготь, риболовецькі сітки, вірьовки та ін. З півдня ще привозили, окрім сказаного вище, шовк, вина, волоські горіхи тощо.

Такою ж різнобарвною постає й палітра торгової мережі. Її обкурені пилом шляхи сягали Московії та Білорусії, Польщі й Північного Кавказу, Угорщини й Дону. Вихідці українських чумаків борознили своїми возами Кубань, Поволжя, не кажучи вже про Крим, Одесу, Запоріжжя та інші міста. Це ще раз підтверджує ту думку, що торговельно-візницький промисел набув великих розмірів і відігравав надзвичайно важливу роль у зміцненні економічних зв'язків між окремими районами України та всіма її регіонами в цілому, а також іншими країнами й державами.

Якими ж шляхами здійснювалися чумацькі переведення? Їх було дуже багато. Тому зупинимося на найголовніших. Одна група трактів вела на Крим, друга — в Галичину, третя — на Дон. Видатний фольклорист та етнограф, до речі автор книги «Свадьба в селе Курозваны» Кравченко, в 20-х роках нашого століття говорив про три південні розгалуження «транзитів»: «Водяний» — «із варяг у греки по Дніпру», «Залозний» — на Дунай у «Булгарію», «Солоний», або «Муравський» — рівнобіжний із грецьким — до Дону, а від нього до Азову й у Крим. Останній, до речі, чи не найстаріший і не найсвідоміший. Згадується він ще в XV ст. і не випадково, бо, за свідченням мандрівників, мав ряд переваг у порівнянні з іншими.

(Продовження. Поч. в № 95).